

Velký bratr sleduje, dost možná, i tebe!

RNDr. Ivan Němec

Před několika desítkami let udělalo lidstvo nejzávažnější krok ve svém vývoji od okamžiku vynálezu parního stroje. Zrodily se počítače. Přenos a především získávání a uchovávání informací se od té doby staly otázkou národní bezpečnosti i běžného každodenního života. Jenže co vir v informační síti? Nebo co když o vás někdo začne informace cíleně shromažďovat bez vašeho vědomí? Zdá se vám to přehnané? Předседovi Úřadu pro ochranu osobních údajů RNDr. Igoru Němcovi rozhodně ne.

Pane předsedo, co to jsou osobní údaje?

Velmi zjednodušeně jsou to takové údaje, které mohou sloužit k jasné a nezaměnitelné identifikaci jednotlivce. Nemusí jít jen o datum narození, nebo v naší společnosti zavedený jedinečný identifikační znak, rodné číslo. Osobním údajem je za jistých okolností i vaše víza, podoba.

Už jste se setkal s „krádeží identity“? Nedokáží si ji v reálu dost dobře představit ...

Pokud si myslíte že krádež identity je možná jen ve filmu, uveďte příklad ze života. Před několika lety vycestovala do zahraničí jedna z našich vědeckých kapacit. Při pobytu paní docentce někdo ukradl cestovní pas. Ona vše řádně nahlásila, obdržela úřední záznam a v pořádku se vrátila zpět do ČR. Po nějakém čase dostala pozvánku na významný vědecký kongres, kde měla vystoupit se svým příspěvkem. Jenže vycestovat ne-

mohla, protože její pas někdo v jiné zemi zneužil – spáchal trestný čin a bylo to její jméno, které figurovalo na seznamu nežádoucích osob v schengenském prostoru. Trvalo dva roky, než se podařilo docílit výmazu jejího jména ze seznamu nežádoucích osob. Takže vidíte, že vaše identita je nesmírně cenná.

V poslední době rozvířila hladinu diskuse o kamerových systémech. Proč?

Jsou velmi dobrým preventivním opatřením, jenže je zapotřebí si také uvědomit, že kamery nemusejí natáčet jen „na smyčku“. Záznam z nich může řada institucí nebo firem zaznamenávat a uchovávat. Pouhé sledování určeného prostoru kamerou nepodléhá zákonu o ochraně osobních údajů. Ale pokud pořizujete záznam a uchováte ho, musíte se řídit tím, co ukládá zákon o ochraně osobních údajů. Pořizováním záznamu, jímž jsou identifikovatelné osoby, dochází ke zpracování osobních údajů. K tomu musí také být nějaký

relevantní důvod, tedy řečeno slovy zákona musí být předem stanoven účel, proč se záznam pořizuje. Zpracování osobních údajů musí správce těchto údajů zaregistrovat na našem úřadě, a to dříve, než s ním započne.

Můžete to upřesnit?

Odpovím vám otázkou: Kde všude podle vás narazíte na kamerové systémy?

Napadají mne systémy republikové policie, městských policií, kamery v některých supermarketech ...

Vidíte, jenže to je jen zlomek. My už si ani neuvědomujeme, kde všude nás kamery sledují. Snad jen namátkou: banky, úřady, muzea, metro, hotely, letiště, autobusová a vlaková nádraží, v některých firmách, nebo třeba v obytných komplexech.

To zní dost děsivě.

Ne, pokud jsou to jen kamery, které natáčejí několikaminutovou smyčku. Ale pokud uchovávají záznam po delší dobu, musíme se ptát, zda je to oprávněné, tedy důvodné. Skutečnost že byl poškozen majetek, došlo k jeho zničení, nebo zjištění že došlo ke krádeži rozhodně nemůže trvat rok. Podle mne stačí den, maximálně dva, kdy nutně zjistíte, že jste došel k nějaké újmě - kupříkladu na majetku. Právě kvůli tomu byly oprávněně instalovány kamery, řekněme v nějakém obchodním řetězci.

Když jste zmínil obchodní řetězce, jak je to s kamerami mířícími do kabinek pro zkoušení oblečení?

To je podle nás nepřipustný zásah do soukromí. Stejně tak nemohou u pokladen snímat, když zadáváte PIN při placení kreditní kartou. Obchodníci někdy svádějí vše na „bezpečnostní opatření proti drobným krádežím“. Ale tam, kde lze dosáhnout zabezpečení jiným, vůči soukromí méně agresivním způsobem, je třeba ho upřednostnit. Vše má svá pravidla a své hranice. A nemusí jít jen o obchodníky. Stejná zásada se týká i různých institucí a státních organizací.

Máte na mysli konkrétní případ?

Jistě, ale ne u nás. Poměrně nedávno proběhla německými médii velmi ostrá diskuse o účelnosti a zneužitelnosti bezpečnostních kamer. Byly totiž nainstalovány v jednom berlínském muzeu, aby hlídaly exponáty. To je samozřejmě v pořádku. Jenže jedna z kamer, snad nedopatřením, snímala byt kancléřky Merkelové. Záznam se dostal do nepovolaných rukou. To je učebnicový příklad. I u nás si vzpomínám na případ, který jsme trestali pokutou.

Oč šlo u nás?

Majitel domu v Brně nechal na chodby nainstalovat bezpečnostní kamery. Odůvodňoval to zajištěním bezpečí svých nájemníků. Ti s tím nesouhlasili a podali podnět na náš Úřad. Zahájili jsme šetření a na základě zjištění jsme uložili dosti vysokou pokutu. Šlo o to, že sledování byli návštěvníci bytu nájemníků, odchody a příchody nájemníků a podobně. Majitel domu podal proti našemu rozhodnutí žalobu a tak čekáme, jak v tomto víceméně precedentním případě rozhodne soud.

A nějaký pozitivní příklad využití kamerového systému?

Ale jistě, třeba nově zavedený kamerový systém v Praze-Radlicích. Tam otevřeli nový bazén pro veřejnost, kde jsou kamerami dokonce snímány i prostory šaten. Ale pozor, v tomto případě se jedná o jeden ze skutečně výborně provozovaných systémů: jsou jasně stanovena pravidla pro pořizování, archivaci i případné zpracování záznamu. Tedy kdo a kdy se smí na záznam dívat (jde to pouze v případě nahlášené krádeže z některé skříňky, které kamery sledují), a také je v celém areálu jasně definováno, které prostory jsou snímány a které nikoliv. V šatnách pouze prostory skříňek, místa pro převlékání jsou mimo dosah kamer.

Kde se může budoucí provozovatel kamerového systému „poučit“, jak svůj chystaný systém nastavit?

Zákon neukládá nikomu povinnost konzultovat nebo nechat si schválit využití kamerového systému. A já ještě jednou zdůrazňuji: využívání kamerových systémů k ochraně majetku nebo preventivním účelům není nezákonné. Pokud ale chcete vybudovat kamerový systém, který bude uchovávat záznam, pak se musíte na našem úřadě zaregistrovat. A je jenom otázkou, jak budete splňovat zákonná ustanovení (zákon č. 101/2000 Sb.) o zpracování osobních údajů v praxi. Tady už sice může správce narazit, naši inspektoři jsou přísní, ale ukládání pokut není prvotním záměrem Úřadu: Chceme, aby se zabíhala praxe, která bude k soukromí šetrná, aby se respektovaly principy, které tomu slouží.

Existuje nějaká „kuchařka“?

Jistě, vydali jsme soubor doporučení a rad, kterými by se měl budoucí provozovatel kamerového systému řídit. Snažíme se napomáhat v tomto ohledu veřejnosti také vytvořením takových formulářů, které mají návodný charakter, aby nikdo netápal při vyplňování. Takový formulář bude k dispozici na našich webových stránkách – v současné době se dolaďují jeho technické parametry. Předpokládáme, že v průběhu listopadu bude možné oznámení o zpracování osobních údajů - registraci podávat už

elektronicky. Pro radnice měst a obcí nabízíme konzultace a semináře, požádat o konzultaci ale může Úřad každá právnická i fyzická osoba. Povinnost konzultací nám ukládá zákon.

Boj s terorismem je mnohdy jen zástěrka

Pane předsedo, jak to vypadá s kamerovými systémy v zahraničí?

Velmi často jezdím na konference a setkávám se s představiteli obdobných úřadů, jako je ten náš. Musím říci, že problém kamerových systémů a kamerového sledování je velmi živý. V mnoha státech vidím, že pravidla ve vztahu k zákonu o ochraně osobních údajů nejsou nastavena tak zřetelně jako u nás; jinde ale také existují snahy přijmout zvláštní legislativu upravující používání kamerového sledování. Z nedávného prohlášení starosty Chicaga například vyplývá, že pokud jeho město získá právo pořádat v roce 2016 letní olympijské hry, budou kamery instalovány téměř na každém rohu ...

Na základě zákona č. 101/2000 Sb. mohou kamerové systémy s uchováváním dat provozovat subjekty, které splní zákonem ukládané náležitosti; policie může využívat kamerové systémy rovněž na základě zákona o policii, úprava jejich využívání je obsažena i v zákoně o obecní policii.

Vždyť USA daly vzniknout „Velkému bratru“...

Nicméně na úrovni jednotlivých států vznikají zákony o ochraně soukromí. Na federální úrovni se na jeho znění zatím neshodli. Ale dlužno podotknout, že ve Státech je legislativa nastavena jiným způsobem, řekněme sektorově nebo oborově, ale také tam existuje rozsáhlá síť institucí a občanských organizací, které bdí nad dodržováním práv a ochranou osobních údajů.

I když jsme na špičce, od koho bychom se mohli ještě něčemu přiučit?

Libí se mi a zdá se účinný britský systém. Využívání kamer, včetně policií, je přesně regulováno a ta regulace je vůči soukromí šetrná: záznam z kamery je sice uchováván, ale kdo jej aktivně sleduje v nějakém dohledovém centru, nevidí do tváří jednotlivých občanů. Jsou rozostřené. Záznam je zaostřen teprve za přesné daných situací. A k tomu má oprávnění jen předem určený policista.

V posledních letech se mnoho opatření dělá v souvislosti s terorismem.

Jistě, to je velmi závažný problém. Všiml jsem si skutečnosti, že preambule různých dokumentů před 11. zářím obvykle hovoří o tom, že je opatření „přijímané pro potírání nebezpečné trestné činnosti“. Pak se k tomu přidalo slovíčko „a terorismu“ a nyní už snad každý dokument začíná „pro boj s terorismem a trestnou činností“. Myslím si, že všeobecný je trend, kdy se silové složky státu pod záminkou boje s terorismem snaží

získat co nejvíce pravomocí. Ochránci osobních údajů ale vždycky zastávají stanovisko, že otázky bezpečnosti a ochrany soukromí musí být v rovnovážném postavení a že je třeba přihlížet k tomu, nakolik efektivně jsou využívána ta bezpečnostní opatření, která už jsou k dispozici. A pak je třeba si uvědomit, že soukromí je důležitou složkou naší civilizace, a abychom se jí vzdali, to by bylo značné vítězství teroristů. Koneckonců s obdobnými názory jsme se mohli setkat i po útocích v Londýně nebo Madridu.

Biometrické pasy jsou jen začátek

Jaká je vaše vize budoucnosti?

Naše společnost je už nyní plně závislá na technologiích, přenosech dat a informací. Tento trend bude pokračovat a technický pokrok se nedá zastavit, a ani to nemůže být naším přáním.

Co je ale důležité prohlubovat, jak si myslím, je nastavení racionálních pravidel pro jejich využívání. Víze podkožních čipů, miniaturizace sledovacích zařízení, ještě dokonalejších špi-

onážních a sledovacích satelitů, to vše je třeba regulovat a neposouvat do hororových a bezbřehých představ. Vývoj půjde dál, a pokud bychom mu už nyní nestanovovali zákonná omezení, určitě by nám nesloužil.

Co biometrické pasy, které již měsíc vydávají naše úřady jako jediný cestovní doklad?

Náš úřad se soustavně zasazoval, aby na základě zavedení biometrických pasů nevznikla žádná databáze. A podařilo se. Biometrické pasy jsou používány výhradně k verifikaci svého držitele. Což znamená, že až přijedete na letiště a předložíte svůj biometrický pas, bude si moci policejní úředník pouze ověřit pravost pasu a to, zda je skutečně váš, zda jste jeho oprávněným držitelem. Nic víc, nic míň.

Přesto - nebojíte se trochu tohoto vývoje? Člověk se začíná stávat jen „souborem“ systému dat a informací.

Neřekl bych. Samo přijetí zákonů o ochraně osobních údajů svědčí o tom, že hodnoty soukromí pro naši civilizaci jsou si zákonodárci dobře vědomi. Samozřejmě pokud se chce někdo této hodnoty vzdát sám, je to na jeho uvážení. Znáám případ, kdy dobrovolně čipování bylo rozhodnutím lidí. Ve Španělsku dokonce existují případy, kdy si muži nechali implantovat na ruku čip napojený na bankovní systém. Když pak navštíví noční podnik, stačí nastavit ruku a utrať se z konta odčerpá čtečkou sama ... Ale považuji to za excesy, které pro náš civilizační okruh příznačné nejsou.

pat